

Cebinde milyonluk zıpzipları...

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, Paris'ten İstanbul'a sefer yapan Şark Ekspresi'nin bacasından tüten duman, top namlularından çıkan dumana bırakır yerini. Dört yıl boyunca bir istasyonda tutsak olan trenin "2419" numaralı vagonu özene bezene temizlenir, savaş sonrasında! Bunun nedeni, İstanbul'a yapılacak yeni bir yolculuğun hazırlığı değildir. 1918 yılında, Şark Ekspresi'ni İstanbul yollarında yeniden görürüz görmesine ama "2419" numaralı vagon yoktur bu seferlerde. Çünkü söz konusu vagon, içinde Almanların teslim olduğunu bildiren antlaşmanın imzalanmasından ardından müzeye kaldırılır, Fransızlar tarafından!

İstanbul özlemiyle yanıp tutuşan vagon, müzeden çıkarıldığında çocuklar gibi sevinse de, kursağında kalır hevesi. İçini Alman ve Fransız generaller, devlet adamları doldurmuş bir kez daha. Yine, bir deftere imzalar atılmaktadır. Ne var ki, Almanlardır bu sefer yüzleri gülen!! İkinci Dünya Savaşı'nda, Nazilerin Fransa'yı işgal etmesinin ardından, Hitler'in emriyle, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda yenik taraf olduğunu bildiren antlaşmanın imzalandığı Şark Ekspresi'nin "2419" numaralı vagonu, Fransa'nın teslim oluşuna tanıklık etmektedir bu kez. İstanbul'u bir kez olsun görmenin özlemiyle yanıp tutuşan vagon, 1945'te Alman askerleri tarafından ateşe verilir. Böylelikle, savaş kaybedeceğini anlayan Hitler, tarihin bir kez daha tekerrür etmesinin önüne geçmiş olur!

'Bir elinde cimbiz / Bir elinde ayna'

İstanbul'un bilinmeyen tren öykülerinden biri de, Yıldız Sarayı bahçesinin derinliklerinde gizlidir. Yıldız Arşivi'nde bulunan bir proje incelendiğinde, bahçenin büyük bir bölümünü dolaşan bir demiryolunun tasarlandığı anlaşılır. Gerçekleşmeyen bu gezinti treninin varlığına herhalde en çok, 1921 yılında, Halife Abdülmecit'in Yıldız Sarayı'nda düzenlediği düğünde sünnet olan çocuklar sevinirdi. O gün sünnet edilen yüzlerce çocuktan biri, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından şu dizeleri yazar:

*Ne atom bombası,
Ne Londra Konferansı;
Bir elinde cimbiz,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!*

Şiirde sözü edilen Londra Konferansı'nın, Orhan Veli'nin sünnet olduğu 1921 yılında yapılan toplantı olduğunu düşünemeyiz. Batılı devletlerin zorlamasıyla, İstanbul ve Ankara hükümetlerinin aynı masada oturduğu ve Ankara hükümetini temsil eden Bekir Sami Bey'in "Misak-ı Milli" andına aykırı davranıldığı için görevden alınmasına neden olan bu toplantıyı Orhan Veli, "Ne atom bombası" dizisinin ardından anmış olamaz elbette. Şairin sözünü ettiği, 1948 yılının Şubat ayında yapılan, SSCB'nin katılmadığı, İngiltere, Fransa ve ABD'nin, Batı Almanya'daki işgal bölgelerinin statüsünü belirledikleri toplantıdır. Şair her ne

Orhan Veli'nin içinde gizlediği, unutamadığı oyuncaklar nelerdir? Şairin 36 yaşında sona eren hayatına, yokluk ve açlık yıllarını içeren iki büyük dünya savaşının sığıldığını düşünecek olursak, gösterişli oyuncaklar aramamalıyız bu sorunun yanıtına...

'Oaristys' şiirinde yazdığı gibi top, uçurtma ve kâğıt gemidir Orhan Veli'nin oyuncakları... Bir de, evden kaçıp Harbiye Nezareti'ne gideceğini annesine söylememeleri için, kargalara rüşvet olarak sunduğu zıpzipları...

kadar "Ben Orhan Veli" adlı şiirinde, sevgilisinin adını bulmayı "edebiyat tarihçisi"ne bırakmış olsa da, biz edebiyatın, bir doktor ya da berberin bekleme salonunda okunan magazin dergilerindeki aşk yazılarından da geriye düştüğü bir dönemde, tuttuk bunları yazdık! Çünkü edebiyat, hayatın bekleme salonunda oturmaz.

Karagöz de oynatırdı Orhan Veli

Beykoz'daki evlerinin bahçesine evdeki bütün iskemleleri indiren Orhan Veli, komşulara Molière'i ve kendi yazdığı oyunları oynardı yaz akşamları. Şairin kız kardeşi Firuzan Yol-yapan'dan öğrendiğime göre, Karagöz de oynatırdı Orhan Veli...

*Ben miyim bu şeylerin sahibi?
Kafamda bir çocuk var, meraklısı.
İç âlemim oyuncaktan farksız,
Odam, içime bir ayna gibi.*

Orhan Veli'nin içinde gizlediği, unutamadığı oyuncaklar nelerdir? Şairin 36 yaşında sona eren hayatına, yokluk ve açlık yıllarını içeren iki büyük dünya savaşının sığıldığını düşünecek olursak, gösterişli oyuncaklar aramamalıyız bu sorunun yanıtına. Firuzan Hanım, ağabeyinin futbola meraklı olduğunu anımsıyor. Annesinin aldığı Galatasaray forması, ayakkabı ve futbol topuyla Beykoz çayırında az koşturmuş Orhan Veli... Koşarken de bir gün, diz kapağını dikenli tele takarak, feci şekilde yaralanmıştır. Orhan Veli'den on yaş küçük olan Firuzan Ha-

nım, ağabeyiyle birlikte Beykoz'un bir tepesinde uçurttukları uçurtmanın gökyüzünün maviliğinde süzülüşünü ise sanki dün gibi anlatıyor...

*Koştuğumuz yollar, oynadığımız sular,
Kâğıttan teknesinde sevinç taşıyan gemi.*

"Oaristys" şiirinde yazdığı gibi top, uçurtma ve kâğıt gemidir Orhan Veli'nin oyuncakları... Bir de, evden kaçıp Harbiye Nezareti'ne gideceğini annesine söylememeleri için, kargalara rüşvet olarak sunduğu zıpzipları:

*Söylemezseniz size macun alırım,
Simit alırım, horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına bindirim kargalar,
Bütün zıpziplarımı size veriririm.
Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!*

'Zıpziplarım pırlıl pırlıldır...'

Bekir Onur ve Neslihan Güney'in birlikte hazırladıkları "Türkiye'de Çocuk Oyunları" adlı derleme kitabında, İstanbul çocuklarının oyunları arasında "zıpzip" da yer verilir. "Dört beş çocuk bir araya gelirler, gök meşe dedikleri iri bir bilyeyi belli bir kaçış çizgisine doğru atarlar; hangisinin bilyesi çizgiye yakın düşerse o çocuk birinci olur. Bundan sonra kel çizgisinin iki üç metre ötesine ikişer zıpzip dizerler. Çocuklardan birisi bunların başında bekler. Fakat onun bir şeyi almaya hakkı yoktur. Birinci olan çocuk, gök meşeyi kale çizgisinden yuvarlar, gök meşe zıpzipların neresinden vurursa, sağdan itibaren dizili zıpzipları alarak oyundan çıkar. Sonra gök meşeyi öteki çocuklar atarlar. Eğer bunların hepsi zıpzipları vuramazlarsa bunlar, zıpzipların başında bekleyen çocuğa kalır."

"Zıpzip" denilen misketten başka bir şey değildir. Orhan Veli'yle aynı kuşaktan olan şairlerde de çıkar karşımıza zıpzip. İşte onlardan biri, Cahit Sıtkı Tarancı:

*Bu bahar havası, bu bahçe,
Havada su şırl şırlıdır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpziplarım pırlıl pırlıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekeri!*

Dikkatli okurlar, Tarancı'nın son iki dizesinin, geçen haftaki yazımızda anlattığımız, Selimiye'de oyuncakçı dükkânı olan Affan Efendi'nin anıldığı manide de yer aldığını fark etmişlerdir. Biz de, onlara mükâfat olarak Oktay Rifat'ın şu dizelerini sunalım:

*Ben miyim o küçük çocuk
Meklep çantası arkasında
Cebinde milyonluk zıpzipları
Hırsız polis oynayan rüyasında*

Oktay Rifat'ın şiiri yazdığı yıllarda "milyonluk" sözcüğü en yüksek parayı simgeliyordu. Bugün ise içinde on beş, yirmi misketin bulunduğu küçük bir torba milyonlara satılıyor!